

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Noora Nevalainen
Niina Partanen

ITSEARVIOINTILOMAKKEEN KEHITTÄMINEN NUOREN PSYYK-
KISEN JA SOSIAALISEN HYVINVOINNIN MITTAAMISEEN

Opinnäytetyö
Marraskuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijät
Noora Nevalainen, Niina Partanen

Nimeke
Itsearviointilomakkeen kehittäminen nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseen

Toimeksiantaja
Messi Oy

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää itsearviointilomake nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseen. Itsearviointilomakkeen tavoitteena on tuottaa tietoa nuoren subjektiivisesta hyvinvoinnista nuorelle itselleen, hänen perheelleen ja työntekijöille. Toimeksiantajana oli lastensuojeluyksikkö Messi Oy.

Opinnäytetyö toteutui kehittämistyönä. Kehittämistyö aloitettiin laajasta tiedonhausta. Lopulta teoreettinen tietoperusta muodostui lasten ja nuorten hyvinvoinnin, nuoruuden, lastensuojelun ja itsearviointilomakkeen kehittämisen käsitteiden kautta. Lisäksi kehittämistyötä tapahtui vierailun, asiantuntijayhteydenottojen ja toimeksiantajan kanssa käytyjen palaverien kautta. Itsearviointilomakkeen viimeistelyvaiheessa menetelmänä käytettiin Messi Oy:n työntekijöille suunnattua palautekyselyä. Valmiissa itsearviointilomakkeessa käsitellään nuoren psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia viiden teeman kautta: terveys, arjen kulku, sosiaaliset suhteet, tunteet ja voimavarat.

Itsearviointilomakkeen rinnalle voisi jatkossa kehittää työntekijöille työvälineen, jonka avulla työntekijä arvioi nuoren psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Itsearviointilomakkeen tuottamaa tietoa voisi myös kerätä sähköiseen muotoon, jolloin nuoren hyvinvoinnin muutoksia ja edistymistä olisi helpompi seurata.

Kieli

suomi

Sivuja 28

Liitteet 2

Liitesivumäärä 6

Asiasanat

hyvinvointi, nuori, lastensuojelu, itsearviointilomake

THESIS
November 2014
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
385-13-260 6600

Authors
Noora Nevalainen, Niina Partanen

Title
Measuring Young People's Mental and Social Well-being by Developing a Self-evaluation Form

Commissioned by
Messi Oy

Abstract

The purpose of this thesis was to develop a self-evaluation form to measure young people's mental and social well-being. The goal of the self-evaluation form is to provide information of a young people's subjective well-being for the young people themselves, their families and employees. The thesis was commissioned by the child protection unit Messi Oy.

The thesis was completed as development work. The Development work started by comprehensive information retrieval. The main concepts of this thesis are children's and young people's well-being, adolescence, child protection and the development of a self-evaluation form. Development work also took place by visiting different places, contacting experts and meeting with the commissioner. A feedback form to Messi's employees was used on the finishing phase of the self-evaluation form. The finished self-evaluation form deals with five themes of young people's mental and social well-being. The themes are health, everyday functions, social relationships, emotions and resources.

Alongside the self-evaluation form, a separate tool could be developed for employees, which enables the worker to evaluate a young person's mental and social well-being. The generated information from the self-evaluation form could also be collected in electronic format. It would be easier to follow the young person's progress and changes in welfare in electronic format.

Language

Finnish

Pages 28

Appendices 2

Pages of Appendices 6

Keywords

welfare, adolescence, child protection, self-evaluation form

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Hyvinvointi	6
2.1	Lasten ja nuorten hyvinvointi	6
2.2	Lasten ja nuorten psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi	8
2.3	Subjekttiivinen hyvinvointi	10
3	Nuoruus ja lastensuojelu.....	11
3.1	Nuoren kehitystehtävät ja identiteetin muodostuminen.....	11
3.2	Lastensuojelulaitos nuoren kasvuympäristönä	13
3.3	Nuoren itsearviointi	14
4	Opinnäytetyöprosessi	16
4.1	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	16
4.2	Ideointivaihe.....	17
4.3	Toiminnan suunnittelu.....	18
4.4	Itsearviointilomakkeen kehittäminen	19
4.5	Itsearviointilomakkeen viimeistely	21
5	Pohdinta.....	23
5.1	Opinnäytetyön aihevalinta, tarve ja tiedonhaku	23
5.2	Itsearviointilomakkeen luotettavuus	24
5.3	Ammatillinen kasvu	25
5.4	Jatkokehittämisideat	26
	Lähteet.....	27

Liitteet

Liite 1	Kysely työntekijöille
Liite 2	Itsearviointilomake

1 Johdanto

Toimeksiannon opinnäytetyölle saimme lastensuojelupalveluja ja psykososiaalista tukea tarjoavasta nuorisokoti Messi Oy:stä. Tehtävänämmä oli kehittää työväline nuoren hyvinvoinnin eri osa-alueiden mittaamiseen. Toimeksiantajalla oli tarve kyseiseen työvälineeseen, sillä aiemmin nuoren hyvinvoinnin arviointi on tapahtunut työntekijän harkinnan mukaan ilman työvälinettä.

Aiheemme rajautui nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseen itsearviointilomakkeella. Rajaukseen vaikutti tekemämme kirjallisuuskatsaus hyvinvoinnista, nuoruudesta, lastensuojelusta ja itsearvioinnista. Nostimme psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ulottuvuudet tarkasteluun, sillä Messin kuntoutusyksikkö on erikoistunut psyykkisesti oireilevien nuorten kuntouttamiseen ja toiminnan yhtenä tavoitteena on nuoren psyykkisen voimien kohentuminen. Aalbergin ja Siimeksen (2007, 67–68) mukaan nuoren kehityksellisiin tehtäviin kuuluvat vuorovaikutus ympäristön kanssa, turvautuminen ikätovereihin sekä irtautuminen vanhemmista. Edellä mainitut tehtävät liittyvät vahvasti sosiaaliseen hyvinvointiin. Tarkastelemme myös fyysistä ulottuvuutta osana psyykkistä hyvinvointia.

Työvälineeksi kehitimme yhteistyössä toimeksiantajan kanssa itsearviointilomakkeen nuorille. Toivomme, että itsearvioinnilla nuoren mielipiteet ja ajatukset tulisivat esille huolimatta siitä, että psyykkiset ongelmat voivat rajoittaa itseilmaisua.

2 Hyvinvointi

2.1 Lasten ja nuorten hyvinvointi

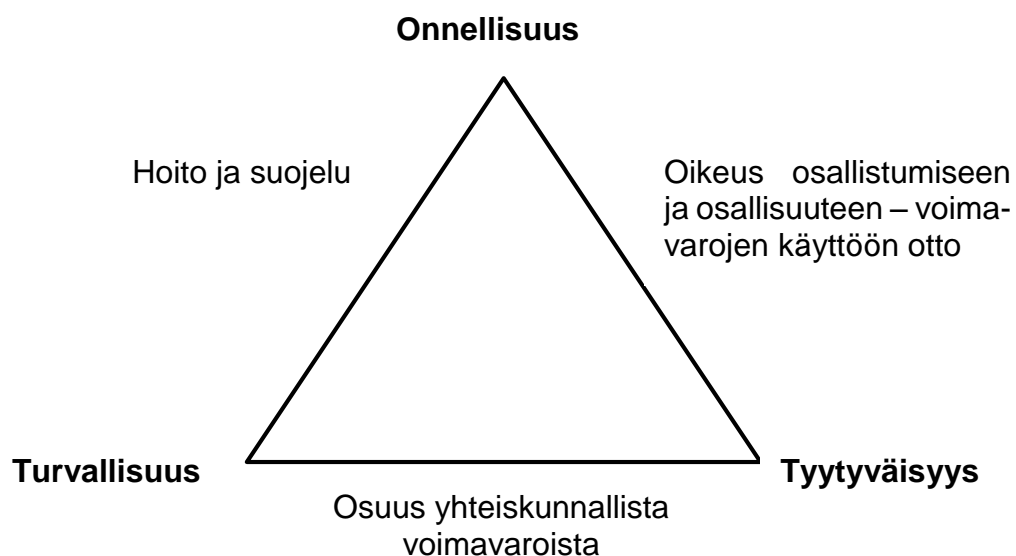
Lasten ja nuorten hyvinvointia voidaan lähestyä lasten tarpeiden ja hyvinvointiresurssien näkökulmasta. Hyvinvointiresurssina pidetään elinoloja ja yhteisyyssuhteita eli terveyttä, perhettä ja sosiaalisia suhteita, työllisyyttä, taloudellisia resursseja, koulutusta, asumista, vapaa-aikaa ja kulttuuria sekä osallistumista ja sosiaalista turvallisuutta. (Vornanen 2001, 21–22.) Nämä hyvinvointiresurssit määrittyvät Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksista.

Hyvinvoinnin ulottuvuuksien lähtökohtana ovat inhimilliset perustarpeet. Allardt jakaa hyvinvoinnin toisiaan täydentäviin ulottuvuuksiin, joita ovat having (elinolot), loving (yhteisyyssuhteet) ja being (maailmaan orientoituminen ja itsensä toteuttaminen). Hyvinvoinnin ulottuvuudet limittyvät ja tukevat toinen toistaan ja kokemus hyvinvoinnista edellyttää tarpeiden tyydytystä kaikilla kolmella ulottuvuudella. Jokaisella ulottuvuudella on myös oma itseisarvonsa. (Allardt 1976, Bardy 2009, 33–35 mukaan.)

Hyvinvointi ymmärretään ihmisten perusturvallisuuden ja toimintaedellytysten vahvistamisena sekä sosiaalisten ongelmien torjumisena. Hyvinvoinnin ulottuvuudet määrittävät myös sosiaaliset ongelmat hyvinvoinnin vajeiden kautta. Ongelmat voivat liittyä sosiaalisen tuen ja kontrollin puutteeseen, eriarvoisuuteen sekä elämää ohjaavan tiedon puutteeseen. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2009, 90–92.)

Vanhemmat ovat yleensä vastuussa lasten hoidosta, kasvatuksesta ja elatuksesta. Yhteiskunta tukee tarvittaessa perheitä näiden tehtävien hoidossa. Ulkoiset resurssit, kuten elinolot, eivät suoraan muutu koetuksi hyvinvoinniksi, vaan objektiivisen hyvinvoinnin rinnalle tarvitaan subjektiivisia hyvinvointikokemuksia. Elinolosuhteiden ja elintason rinnalla on tarkasteltava toimintavalmiuksia, selviytymisstrategioita ja elämänhallintaa. (Bardy 2013, 68–70; Vornanen 2001, 21–22.)

Vornanen (2001, 25–30) tarkastelee lasten hyvinvointia kolmen hyvinvoinnin osatekijän kautta. Hyvinvointikolmioon (kuvio 1) on sovellettu Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksia sekä lisätty lasten hyvinvoinnin kriteerit Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (YK 1989/1991) mukaan. Lapsen oikeuksien sopimus määrittää alaikäisen kansalaisoikeudet sekä taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet. Lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin perustarpeiden rinnakkainen tarkastelu ja niiden ymmärtäminen voivat olla erityisen hyödyllisiä lastensuojelun tarkastelussa. (Bardy 2013, 62–67.)

Kuvio 1. Lasten subjektiivisen hyvinvoinnin kolmio (Vornanen 2001, 27.)

Turvallisuus, tyytyväisyys ja onnellisuus viittaavat Allardtin yhteisyys-suhteisiin, lasten hoito ja suojelu edistävät yhteiskunnallisin voimavaroin lasten turvallisuutta sekä hoito ja suojelu, yhdessä osallisuuden kokemuksen kanssa, tuottavat onnellisuutta. Tyytyväisyyttä edistävät osallisuus yhteiskunnassa ja oikeus yhteiskunnan voimavarojen käyttöön. (Vornanen 2001, 26–27.)

Lasten ja nuorten hyvinvointia voi tarkastella myös sosiaalisen pääoman käsitteen kautta. Sosiaalisen pääoman käsite rinnastetaan usein sosiaalisen hyvinvoinnin käsitteeseen. Sosiaalista pääomaa ovat esimerkiksi sosiaaliset verkostot, yhteisöllinen osallistuminen, luottamus yhteiskunnan instituutioihin, erilaisuuden suvaitseminen ja omavoimaisuus. Sosiaalista pääomaa mitattaessa kysytään

onko yksilöllä sosiaalista pääomaa, voiko se vaikuttaa sosiaaliseen hyvinvointiin ja minkälainen merkitys sillä on suhteessa sosiaaliseen hyvinvointiin. Yhteisötason ilmiöille ei ole erillistä määritelmää, joten ilmiöitä kuvataan yksilön kokemusten ja toiminnan kautta. Sosiaalisen pääoman määrä on yhteydessä niin hyvinä kuin huonoina pidettyihin syy-seurausilmiöihin. (Simpura 2002, 202–207.)

Sosiaalisen pääoman käsitettä hyödynnetään myös hyvinvoinnin mittaamisessa. Ongelmallista on, ettei sosiaalisen pääoman mittaamiselle ole selvää rajausta. Sosiaalisen pääoman mittaamisessa on käytetty viisiosaista luokitusta, joka kuvaa laajemmin sosiaalisen pääoman ulottuvuuksia: osallistuminen, kontrolli ja pystyvyys, yhteisötason rakenteiden ja piirteiden havaitseminen, sosiaalinen vuorovaikutus, verkostot ja tuki sekä luottamus, vastavuoroisuus ja sosiaalinen koheesio. (Simpura 2002, 202–211.) Yhteistä kaikille sosiaalisen pääoman käsitteiden näkemyksille on, että ne kiinnittyvät sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Sosiaalinen pääoma ymmärretäänkin voimavaraksi, joka muodostuu ihmisten välisissä suhteissa. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 223–224.)

2.2 Lasten ja nuorten psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi

Psyykkinen hyvinvointi rinnastetaan usein mielenterveyteen. Psyykkinen hyvinvointi voidaan ymmärtää mielenterveydellisen sairauden puutteena, vaikka se todellisuudessa on paljon enemmän. Psyykkinen hyvinvointi on yksilön ymmärrystä omista mahdollisuuksistaan selviytyä arjesta ja sen tuomista haasteista, kykyä työskennellä tuottavasti ja olla osallinen yhteisöissään. (WHO 2005, 18.)

Psyykkistä hyvinvointia voi kuvata voimavaroina. Voimavaroja voivat olla esimerkiksi elämänhallinnan, turvallisuuden, arvokkuuden ja tarpeellisuuden kokeminen, myönteinen asenne elämään, tulevaisuuteen suuntautuminen, toimintakyky sekä terveys. Myös yksilön onnellisuuden ja tyytyväisyyden tunteet liittyvät psyykkiseen hyvinvointiin. (Kandolin, Purola & Sallinen 2007.)

Usein psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ulottuvuudet käsitellään yhdessä, sillä niiden erottaminen toisistaan on haastavaa. Näihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin liitetään karkeasti jaoteltuna työ, ihmissuhteet ja vapaa-aika. Ihminen kaipaa yhteyttä muihin ihmisiin. Yksi ihmisen perustarpeista onkin läheisyyden tarve, eli halu kuulua ryhmiin, tulla hyväksytyksi ja olla rakastettu. Tasapainoiseen elämään ajatellaan kuuluvan osallisuutta useampaan yhteisöön tai ihmisryhmään. Työ, koulu ja perhe ovat yhteisöjä, joissa ihminen on yhteydessä toisiin ihmisiin. Yhteisöissä on myös mahdollisuus monipuoliseen itsensä toteuttamiseen, mikä taas tuottaa yksilölle itselleen nautintoa ja hyvinvointia. (Kandolin, Purola & Sallinen 2007.)

Nuoren psyykkistä hyvinvointia arvioitaessa on aluksi huomioitava, vastaako hänen kehityksensä ja kasvunsa ikätasoa vai ei. Nuoruuteen kuuluvat somaattinen ja psyykkinen oireilu, mikä voi johtua nuoren suojakeinojen tilapäisestä heikkoudesta. Nuori on voinut myös asettaa itselleen sellaisia vaatimuksia, mistä ei voi luopua, mikä näkyy äärimmäisenä käyttäytymisenä. Oireilun sijaan on keskityttävä arvioimaan kehityksen kulkua. Nuoren psyykkisen hyvinvoinnin arvioinnissa on huomioitava, kuinka nuori ilmaisee tunteitaan eli vastaako ilmaistu tunne koettua tunnetta. Myös nuoren asennoitumista tulevaisuuteen on tarkasteltava. Sosiaalisissa suhteissa voi arvioida, vaikuttavatko nuoren kokemusmaailmaan enemmän ystävät vai vanhemmat. (Aalberg & Siimes 2007, 91–93.)

Nuoren suhtautuminen fyysiseen terveyteensä liittyy vahvasti nuoren psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Fyysiset muutokset voivat heijastua nuoren sosiaaliseen elämään ja muokata nuoren minäkuvaa. Fyysiseen terveyteen vaikuttavat ravinto, uni ja liikunta. Riittämätön ravinto, lepo ja liikunta heikentävät aivojen tiedonkäsittelyä ja oppimista, laskevat mielialaa ja vireystilaa sekä lisäävät stressihormonia. (Kandolin, Purola & Sallinen 2007.)

2.3 Subjektiiivinen hyvinvointi

Hyvinvointitutkimuksen pääpaino 2000-luvulla on koetun subjektiiivisen elämänlaadun ja elinolojen välisessä suhteessa sekä niiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Nykyisessä suuntauksessa hyvinvointia määrittävät ihmisen oma kokemus ja arvio elämäntilanteestaan ja sosiaalisista suhteistaan. (Luoma, Meriläinen, Vaarama & Siljander 2010, 127.)

Hyvinvointia voi tarkastella objektiivisen ja subjektiiivisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Subjektiiivinen hyvinvointi on yksilön oma näkemys hyvinvoinnistaan ja objektiivinen on ulkopuolisen henkilön tekemä arvio yksilöstä. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 95–96.) Hoidon ja suojelun näkökulmasta lasten subjektiiivisiä hyvinvoinnin kriteerejä ovat lapsen tunne välittämisestä ja yksinäisyydestä, uhat ja pelot, arvostuksen tunne, koettu terveys sekä yhteisyyden ja kuuluvuuden tunne. Lasten hyvinvointia voi tarkastella kohdennetusti osana lapsen elämänaluetta, kuten laitosta tai lastenkotia. (Vornanen 2001, 34.)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tutkimuksessa painotetaan fyysisen terveyden ohella entistä enemmän yksilön omia kokemuksia ja elämäntilannetta. Nuoruudessa ilmenee uudenlaisia sairauksia ja oireita, joilla on usein sosiaalista ja toiminnallista merkitystä. Esimerkiksi ulkonäköön ja käyttäytymiseen kohdistuvat odotukset voivat aiheuttaa uudenlaisia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia. Koettua hyvinvointia tarkastellessa haasteena on, kuinka koettua hyvinvointia havainnoidaan ulkoapäin. Ulkoisten elinolojen rinnalla yksilön kokemuksella, voimavaroilla ja subjektiiivisellä tulkinnalla on merkitystä. (Vornanen 2001, 23.) Myllyniemen ja Tontin (2006, 143–144) mukaan subjektiiivista hyvinvointia voi tarkastella mielihyvä - mielihyvä aselman lisäksi muiden tunteiden vastakkainasettelun kautta, kuten sosiaalinen itsevarmuus - epävarmuus, sosiaalinen liittyminen - syrjäytyminen sekä saavuttaminen - turhautuminen.

Subjektiiivinen hyvinvoinnin arviointi tuottaa laadullisesti enemmän tietoa kuin objektiiviset mittarit. Erot tulevat siinä, millä tasolla hyvinvointiin pyritään vaikuttamaan. Subjektiiivisesta näkökulmasta muutos tapahtuu yksilön omien voimavarojen muutoksessa ja niiden hyödyntämisessä. (Vuorio 2005, 8.)

3 Nuoruus ja lastensuojelu

3.1 Nuoren kehitystehtävät ja identiteetin muodostuminen

Nuoruus on aikaa, jolloin siirrytään lapsuudesta aikuisuuteen. Kehitystä tapahtuu monien muutosten ohessa. Nämä muutokset liittyvät muun muassa fyysiseen kasvuun, ajattelun kehittymiseen ja sosiaalisiin tekijöihin. Osalla nuorista ongelmakäyttäytyminen lisääntyy nuoruusiässä. (Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2009, 124–132.) Itsenäistyvän nuoren kehitystehtäviin kuuluvat vanhemmista irtautuminen, identiteetin jäsentäminen sekä ikätovereihin turvautuminen. Itsenäisyyden saavuttaminen edellyttää näiden kehitystehtävien ratkaisemista. (Aalberg & Siimes 2007, 67–68.)

Nuoruusiässä ihmisen persoonallisuuden rakenteet muuttuvat. Nuoren psyykinen kasvu ja kehittyminen on voimakasta. Monia lapsuuden aikaisia ongelmia ja häiriöitä voidaan korjata nuoruudessa, sillä nuori kykenee kohtaamaan ja käsittelemään niitä aikaisempaa kehittyneemmällä tavalla. Nuoruuteen liittyy paljon mahdollisuuksia, minkä vuoksi sitä on kutsuttu persoonallisuuden uudelleen rakentumisen tai yksilöitymisen toisena vaiheena. Nuoruusiän muuttuvaan persoonallisuuteen vaikuttavat vahvasti aikaisemmat kehitysvaiheet, jokaisen oman kasvun ja kehityksen mahdollisuudet ja voimat, aikuisuuteen pyrkiminen sekä nuoren vuorovaikutus ympäristön kanssa. (Aalberg & Siimes 2007, 67–68.)

Murrosiässä kehityksen muutokset ovat selvärajaisempia ja nuori kokee ne voimakkaasti, pitää niitä merkityksellisinä ja kykenee kuvailemaan niitä. Nuori tuo esille mielialojaan, ajatuksiaan, päämääriään ja tulevaisuudentavoitteitaan. Kun nuorta pyydetään kuvaamaan itseään, hän ymmärtää kuvailla yksityistä minäänsä eli mitä itsestään ajattelee ja mitä kokee itselleen tärkeäksi. Minäkuva ei kuitenkaan ole tässä vaiheessa kovin pysyvä. Minäkuvaan vaikuttaa mitä muut nuoresta ajattelevat. Nuori omaksuu ympäristöstään ihanteita, käyttäytymismalleja ja mielipiteitä, joiden avulla hän saavuttaa oman identiteettinsä. Identiteetti on minän pysyvyyttä ja varmuutta siitä, kuka on ja keneksi kasvaa. Muiden mie-

lipiteet ja ajatukset voivat kuitenkin sekoittaa nuoren kehitystä ja aiheuttaa ongelmia. Ongelmien ja häiriöiden aiheuttama kuohunta saatetaan ymmärtää nuoruuteen kuuluvana kehitysvaiheena, jolloin nuori ei välttämättä saa kaipaamaansa tukea aikuiselta. Osaavat, taitavat ja hyväksyntää osoittavat ihmiset rakentavat nuoren hyvää itsetuntoa. (Keltikangas-Järvinen 2001, 112–117.)

Pysyvä minuuden tunne on kehityksen lopputulos, joka muodostuu erilaisista subjektiivisista tekijöistä. Näitä ovat esimerkiksi tyytyväisyys siihen, kuka on, mitä on ollut ja mitä odottaa tulevaisuudelta. Kypsään minuuden ajatteluun kuuluu, että kykenee kohtaamaan ongelmat sekä hyväksymään rajoitukset ja vaikeudet elämässä. Tavoitteena on myös ympäristön ja omien toiveiden ja odotusten tasapainottaminen niin, että kokee itsensä onnelliseksi. Minäkuva muuttuu todennukaisemmaksi eli oma näkemys itsestä on lähellä muiden käsitystä. Todenmukainen minäkuva rakentuu, kun nuori oppii havainnoimaan itseään ja omia tunteitaan. Kun pysyvä minuuden tunne on saavutettu, voi myös olla riippumaton ympäristön rooliodotuksista eli ei vertaa aina itseään muihin eikä pohdi, hyväksytäänkö hänet omana itsenään, vaikka ei elä muiden hyväksymällä tavalla. (Keltikangas-Järvinen 2001, 118–119.)

Itsetunto ja yleinen hyvinvoinnin tunne ovat yhteydessä toisiinsa. Myös ihmisten mielialojen, tunteiden ja itsetunnon välillä on yhteys. Itsetunnon kokemuksia kuvataan mielialana, jolloin myös arviot itsestä ja mielialasta, niin negatiiviset kuin positiivisetkin, vaikuttavat itsetuntoon. Ihmiset, joilla on hyvä itsetunto, kokevat, että he pystyvät vaikuttamaan omaan elämäänsä tekemällä itselleen merkittäviä päätöksiä ja ratkaisuja. Kun tunne elämänhallinnasta puuttuu, voi ihmisellä olla kokemus siitä, että vahvemmat ja vaikutusvaltaisemmat ihmiset tekevät hänen puolestaan ratkaisuja. Hyvään itsetuntoon nähdään kuuluvaksi myös muiden arvostaminen ja huomioiminen sekä joustaminen omissa mielipiteissään. Ihminen, jolla on huono itsetunto, ei herkästi myönnä olevansa väärässä ja pelkää arvostuksensa menettämistä. Huono itsetunto vaikeuttaa vuorovaikutusta, koska ihmisten kanssa ollessa henkilö voi kokea itsensä entistä huonommaksi verratesaan osaamistaan muihin. (Keltikangas-Järvinen 2001, 35–37.)

3.2 Lastensuojelulaitos nuoren kasvuympäristönä

Lapsen ja nuoren kohdalla sosiaalinen pääoma karttuu aluksi kasvuyhteisöstään. Kasvuyhteisöstä välittyvät arvot ja normit. Sosiaalinen pääoma lisääntyy aktiivisen tai passiivisen kasvatuksen ja ympäristön vaikutusten myötä. Sosiaalisen pääoman tai sen puutteen nähdään vaikuttavan lasten ja nuorten koulunkäyntiin, rikolliseen tai häiriökäyttäytymiseen, terveyteen, suotuisaan kehitykseen sekä yhteiskunnalliseen integraatioon ja sopeutumiseen. Paikallisyhteisön tasolla eri toimijoiden vastavuoroisuus, tuen ja kontrollin sekä osallisuuden käytännöt määrittävät sen, kuinka vaikutetaan lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Ellonen & Korhiamäki 2006, 233–237, 245.) Lastensuojelussa paikallisyhteisön tasolla voidaan tarkoittaa eri sijaishuollon muotoja.

Sijaishuollon muotoja ovat pääasiassa perhehoito, laitoshoido tai muu lapsen tarpeita vastaava sijoitusmuoto. Nuorisokodit, lastenkodit, vastaanottokodit ja koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat laitokset ovat paikkoja, joissa lapsen sijaishuoltoa voidaan järjestää. Lastensuojelulaitokseen sijoitetaan vaikeahoitoisia ja erityisosaamista vaativia lapsia ja nuoria. (Saastamoinen 2010, 7–22.) Lastensuojelulain (316/2011) 50§ mukaan laitoshuoltoa järjestetään vasta silloin, kun lapsen sijoitus perhehoitoon riittävällä tukitoimillakaan ei ole lapsen edun mukaista. Saastamoisen (2010, 7–22) mukaan laitoshoidoa pidetään kuitenkin parhaimpana ratkaisuna sijaishuollon tarpeessa olevalle murrosikäiselle nuorelle sekä silloin, kun on kyseessä lapsen väliaikainen sijoitus.

Lastensuojelulaitos on lapselle ja nuorelle paikka, jonka tulisi tuottaa sosiaalista pääomaa kodin tavalla. Kodista saatu sosiaalinen pääoma tuottaa aikuisiälle subjektiivista hyvinvointia. Kodin tuki vaikuttaa itsetuntoon, sosiaalisiin suhteisiin ja tunteiden kokemiseen positiivisesti. Kodin antama vähäinen pääoma taas uhkaa hyvinvointia suurentamalla riskiä epäonnistumisiin, masennukseen, huonoon itsetuntoon, yksinäisyyteen ja huonommuuden tunteen kokemiseen. Vanhempien kontrolloiva kasvatus tai perheen kaoottisuus vaikuttavat lapsen kehitykseen ja huonoksi koettuun hyvinvointiin. (Myllyniemi & Tontti 2006, 158–159.)

Lastensuojelussa työskennellään hyvinvoinnin kaikilla ulottuvuuksilla: arjen elinoloissa, yhteisyyssuhteissa ja yksilön tukemisessa. Lastensuojelussa toteutetaan paljon käytännön työtä, joka sisältää konkreettisen avun ja tuen järjestämistä asiakkaalle. Tämän lisäksi lastensuojelussa käsitellään erilaisia tunteita ja pyritään hankkimaan molemminpuolinen luottamus sekä työskennellään erinäisissä suhdeverkostoissa. Perusedellytyksenä lastensuojelutyön onnistumiselle ovat työyhteisön ja asiakkaan kohtuulliset voimavarat. (Bardy 2009, 41–43.)

3.3 Nuoren itsearviointi

Itsearviointin tavoitteena on yksilön itsetuntemuksen, itseohjautuvuuden luottamuksen ja arvostuksen edistäminen. Tavoitteena on myös tukea yksilön reflektiivaa ajattelua eli omien kokemusten ja tunteiden läpikäyntiä sekä niiden tiedostamista ja ymmärtämistä. Itsearviointin avulla yksilön käsitys omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan selkiytyy. (Eloranta 2000,74–76.) Arviointin on motivoitava ja tuettava jo kehittyneitä prosesseja, esimerkiksi oppimisessa (Hongisto 2000, 109–112). Esille tulleista heikkouksista voidaan pohtia, mihin yksilö voi itse vaikuttaa ja mihin ei. Kun nuori oppii arvioimaan suorituksiaan ja tunteitaan, hän voi hallita omaa toimintaansa ja elämäänsä eikä ole riippuvainen muilta saadusta palautteesta. Nuoren ja aikuisen vuorovaikutus paranee, kun nuori ei koe aikuista vallankäyttäjänä. (Eloranta 2000, 74–76.)

Nuori kykenee tarkkailemaan itseään, omia tunteitaan ja reaktioitaan. Nuoren tehtävänä on ymmärtää, että hän pystyy itse muuttamaan käytöstään mutta ei tunteitaan. (Keltikangas-Järvinen 2001, 110.) Lastensuojelussa itsearviointi on yksi osallisuuden toteutumisen muoto. Hotarin, Ojasen ja Pösön (2009, 117–119) mukaan nuoren identiteetin rakentumisen kannalta on erittäin tärkeää, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa ja olla mukana itselle merkittävässä tapahtumissa sekä päätöksissä. Osallisuutta toteutetaan laatimalla suunnitelmia ja keskustelemalla yhdessä nuoren kanssa.

Itsearviointinissa on huomioitava, ettei ihminen pysty havaitsemaan kaikkea itsesään. Ihminen torjuu usein jo suuren osan tunteistaan ennen kuin tunnistaa ne. Itsearviointinissa tulee myös vääristymiä, kun ihminen kuvaa itsensä sijasta mitä

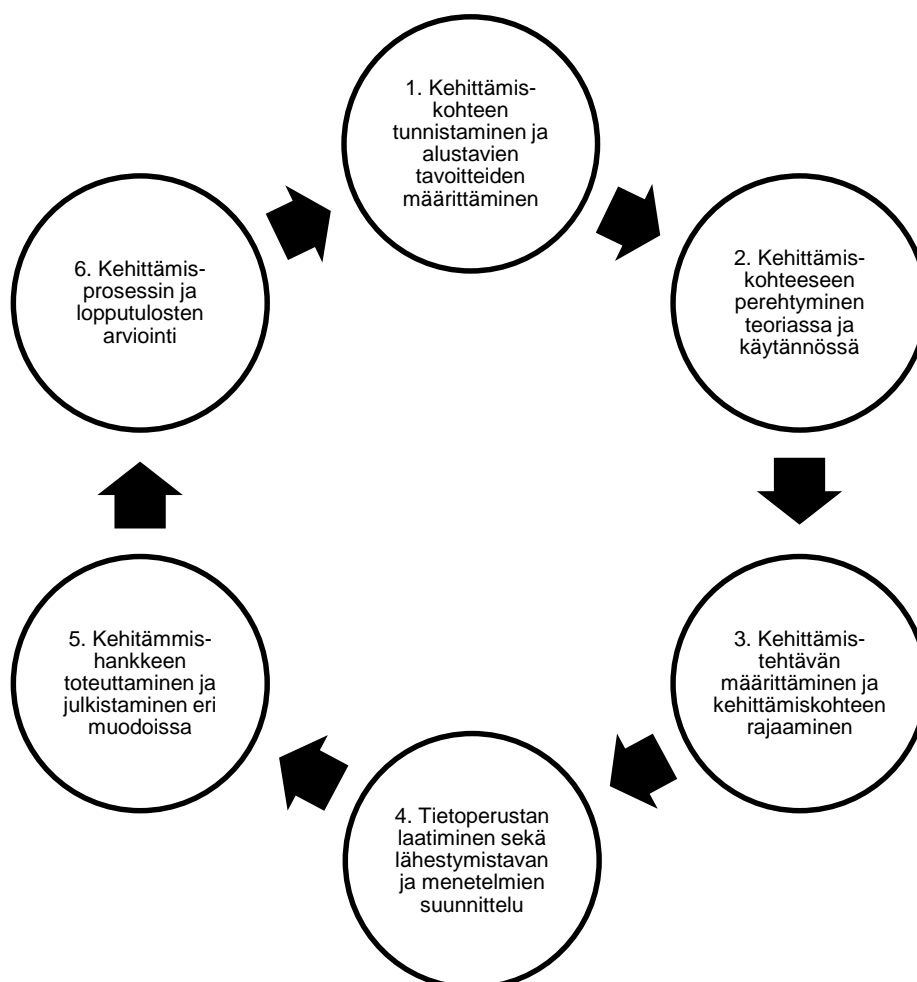
muut ajattelevat tai mitä hän itse haluaisi olla muiden silmissä. Itsearviointimittareissa on vaikea osoittaa sen pätevyys eli mitataanko mittarilla juuri sitä mitä väitetään. (Keltikangas-Järvinen 2001, 71–73.)

Nuoren tekemää itsearviointia voidaan hyödyntää myös muun toiminnan kehittämisessä. Työntekijät voivat käyttää nuoren tekemää itsearviointia esimerkiksi oman ammatillisuutensa kehittämiseen. Itsearviointi voi myös monipuolistaa yhteyksiä kasvu- ja oppimisympäristöjen sekä kodin välille. (Eloranta 2000, 74–76.)

4 Opinnäytetyöprosessi

4.1 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Toteutimme opinnäytetyöprosessimme Ojasalon, Moilasen ja Ritalahden (2014, 24) tutkimuksellisen kehittämistyön prosessia (kuva 1) mukailleen.

Kuva 1. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Ojasalo ym. 2014, 24.)

Prosessin aikana tekijät huolehtivat työskentelyn järjestelmällisyydestä, analyyttisyydestä, kriittisyydestä, aktiivisesta vuorovaikutuksesta, kirjoittamisesta eri tahoille sekä eettisyydestä (Ojasalo ym. 2014, 24).

4.2 Ideointivaihe

Ojasalon ym. (2014, 25) mukaan tutkimuksellinen kehittämistyö lähtee käyntiin kehittämiskohteen tunnistamisella ja siihen liittyvien tekijöiden ymmärtämisellä. Lähtökohtina opinnäytetyöllemme olivat lastensuojelun ja perhetyön syventävät opinnot sekä halu tehdä kehittämistyötä lastensuojelussa. Halusimme tehdä opinnäytetyön toimeksiantona lastensuojeluyksikköön. Opinnäytetyön prosessimme alkoi joulukuussa 2013. Otimme yhteyttä jo entuudestaan tuttuun lastensuojeluyksikkö Messi Oy:n, jossa yhteistyöstä kiinnostuttiin välittömästi. Toimeksiantaja ehdotti opinnäytetyön aiheeksi lastensuojelutyön vaikuttavuuden arviointia.

Tammikuussa 2014 tapasimme toimeksiantajamme ja keskustelimme heidän tarpeestaan saada omaa työtä ja tuloksia näkyväksi sosiaalityöhön päin. Toimeksiantajalla oli tarve vaikuttavuuden arvioinnille lastensuojelussa. Toimeksiantaja tarkensi heidän tarvettaan työvälineelle, joka havainnollistaa nuoren edistymistä sijoituksen aikana mahdollisimman ymmärrettävässä muodossa niin nuorelle itselleen kuin vanhemmille ja työntekijöillekin. Saimme tapaamisen yhteydessä toimeksiantajalta tietoa sosiaalialan asiantuntijoista ja tutkijoista, jotka ovat perehtyneet muun muassa vaikuttavuuden arviointiin ja mittaamiseen sekä lastensuojelun vaikuttavuuteen. Tässä vaiheessa opinnäytetyömme rajausta tapahtui toimeksiantajan esittämien tarpeiden ja edellä mainittujen asiantuntijoiden ja tutkijoiden materiaaleihin perehtymisen pohjalta.

Messi Oy:ssä hoidetaan ja kasvatetaan vaativahoitoisia ja psyykkisesti oireilevia nuoria. Toimipaikan ympäristö soveltuu erityisesti depressiosta, psykoosista, syömishäiriöstä sekä ahdistushäiriöstä toipumiseen. Nuoren sijoituksen perusteena voivat olla myös sosiaaliset pelot tai kouluvaikeudet. Kuntoutusjakson yleisenä tavoitteena on nuoren psyykkisen voinnin ja arjen toimintakyvyn kohentuminen. (Messi Oy 2014.) Rajasimme aihetta toimipaikan yleisen hoidon ja kasvatuksen tavoitteen perusteella nuoren toimintakyvyn eri osa-alueiden arviointiin. Yhdessä toimeksiantajan kanssa päätimme, että lähestymme aihetta hyvinvoinnin käsitteen näkökulmasta. Keskityimme erityisesti tarkastelemaan nuoren

psykkistä ja sosiaalista hyvinvointia, koska toimipaikassa tehtävässä kuntoutuksessa pyritään vaikuttamaan juuri näihin osa-alueisiin. Lopulta aihe rajautui itsearviointilomakkeen kehittämiseen nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseksi. Itsearviointilomakkeella pyritään varmistamaan, että nuoren ääni tulisi paremmin kuuluviin häneen kohdistuvassa arvioinnissa. Meidän tehtävänäme ei ollut opinnäytetyöprosessimme aikana testata itsearviointilomaketta käytännössä tai kerätä sen tuottamaa tietoa.

4.3 Toiminnan suunnittelu

Kehittämistehtävän tunnistamisen jälkeen aloitetaan tiedonhaku. Tietoa haetaan perehtymällä käytäntöön ja jo olemassa olevaan teoreettiseen ja muuhun kirjoitettuun tietoon. (Ojasalo ym. 2014, 25.) Opinnäytetyömme suunnitteluvaihe alkoi yhteydenotoilla tammi–helmikuun aikana eri asiantuntijoihin ja toimipaikkoihin.

Päätimme käydä vierailemassa Joensuun Nuorisoasemalla, sillä se on meitä lähinnä oleva nuorille suunnattu palvelu. Nuorisoasema tarjoaa tukea esimerkiksi elämänhallintaan, arjen sujumiseen, mielenterveydellisiin asioihin sekä ihmisuhte- ja vuorovaikutusasioihin. Olimme kiinnostuneet heidän käyttämistä arviointivälineistä. Tavoitimme sähköpostitse Julkulan nuorisopsykiatrisen sairaalan, jossa hoidetaan vakavista psyykkisistä ongelmista kärsiviä nuoria. Halusimme saada selville, millaisia välineitä sairaalalla on käytössä psyykkisten ongelmien, kuten masennuksen, syömishäiriöiden tai traumojen kuntoutuksen arviointiin. Lisäksi olimme sähköpostitse yhteydessä kahteen asiantuntijaan, joista toinen on tekemässä tutkimusta nuoren subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisesta ja toinen on sosiaalihuollon asiantuntija.

Pyrimme yhteydenottojen ja vierailun kautta saamaan tietoa jo olemassa olevista hyvinvoinnin mittareista ja niiden soveltamismahdollisuuksista. Vierailu ja yhteydenotot asiantuntijoihin antoivat meille suuntaviivoja liittyen aiheeseemme. Teimme opinnäytetyön yksilöohjausta varten ajatuskartan opinnäytetyöstä sekä viestittelimme toimeksiantajan kanssa opinnäytetyön etenemisestä.

Kehittämistyössä on keskeistä löytää näkökulma, jonka pohjalta muodostuu käsitteiden runko, joka jäsentää kehittämistehtävää. Kehittämistehtävän tarkennuttua pystytään suunnittelemaan sekä lähestymistapa että menetelmät. (Ojasalo ym. 2014, 29.) Lähestyimme aiheitamme hyvinvoinnin ja sen arvioinnin, itsearvioinnin, nuoruuden sekä lastensuojelun käsitteiden näkökulmista. Muiden opintojen ja ulkomaan vaihdon vuoksi suunnittelimme kohdennetun tiedonhaun ja teoriaan perehtymisen heinä–elokuun 2014 väliselle ajalle.

4.4 Itsearviointilomakkeen kehittäminen

Laatiessamme itsearviointilomaketta sovelsimme Heikkilän (2005, 47) kyselylomakkeen kehittämisen prosessia. Kyselylomakkeen kehittäminen alkaa tutkittavien asioiden nimeämisellä. Seuraavaksi suunnitellaan lomakkeen rakenne ja muotoillaan kysymykset. Lopuksi lomaketta testataan ja tehdään tarvittavat korjaukset rakenteeseen ja kysymyksiin lomakkeen viimeistä versiota varten.

Mielipiteiden ja asenteiden mittaamisessa voi käyttää asenneasteikkoja, jotka voivat muodostua suljetuista kysymyksistä. Asenneasteikkojen avulla saa mielipiteitä väittämiin ja niistä on mahdollisuus saada paljon tietoa vähästä tilasta. (Heikkilä 2005, 56.) Käytimme itsearviointilomakkeessa sovelletusti Osgoodin asteikkoa. Laajensimme tavallisimmin käytetyn 5- tai 7-portaisen asteikon numerointiin 10–1. Laajempi asteikko oli toimeksiantajan toive, jonka mukaan laajemman asteikon käyttö pidemmällä aikavälillä mahdollistaa nuoren hyvinvoinnin muutoksen näkemisen selkeämmin. Itsearviointilomakkeessa on suljettuja kysymyksiä, joissa on valmiit vastausvaihtoehdot. Valitsimme lomakkeeseen suljetut kysymykset, sillä ne helpottavat ja nopeuttavat nuoren vastaamista. Joidenkin kysymysten alle nuorella on mahdollisuus kirjata omia ajatuksiaan tai työntekijä voi kirjata omia huomioitaan itsearvioinnin purkuvaiheessa.

Itsearviointilomakkeen teemojen valinnassa sovelsimme Sosiaali- ja terveysministeriön määrittämiä hyvinvoinnin mittaamisen indikaattoreita sekä hyödynsimme hankkimaamme teoretietoa. Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 71)

määrittämien hyvinvoinnin mittaamisessa käytettävien indikaattoreiden luokittelun taustalla on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Määrityksen pohjalta avainindikaattoreiksi on ryhmitelty materiaallinen elintaso, terveys ja hyvinvointi, koulu ja oppiminen, turvallinen kasvuympäristö, osallistuminen ja sosiaalinen toiminta sekä yhteiskunnan tarjoama tuki ja suojelu (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 71). Teoriatieto käsitteli lasten ja nuorten psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja niiden arviointia itsearviointin näkökulmasta. Käsitteissä tarkensimme subjektiivista hyvinvointia, nuoren kehitystehtäviä ja identiteetin muodostumista sekä lastensuojelulaitosta nuoren kasvuympäristönä. Hyvinvoinnin indikaattoreiden ja teoriatiedon pohjalta valitsimme itsearviointilomakkeen ensimmäiseen versioon seuraavat teemat: arjen kulku, sosiaaliset suhteet, tunteet ja voimavarat.

Teemojen alle tarkensimme ja muotoilimme kysymyksiä hyödyntäen Räikkösen ja Sallisen (2013) Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmässä avaamia hyvinvoinnin indikaattoreiden sisältöjä. Terveyttä ja hyvinvointia kuvaavat tyytyväisyys elämään ja yksinäisyyden kokeminen, koulua ja oppimista koulussa viihtyminen ja jatkokouluttautuminen. Turvallista kasvuympäristöä avaa koettu turvallisuus ja osallistumista ja sosiaalista toimintaa vaikuttaminen, vapaa-aika ja harrastaminen sekä kuuluvuuden/ulkopuolisuuden tunne.

Liitimme itsearviointilomakkeeseen ohjeistuksen työntekijöille. Ohjeistus sisältää kuvauksen itsearviointilomakkeen tarkoituksesta ja sisällöstä sekä nuoren opastamisesta.

Sovimme toimeksiantajan kanssa tapaamisen, jossa saisimme sekä suullista että kirjallista palautetta itsearviointilomakkeen ensimmäisestä versiosta. Lähetimme itsearviointilomakkeen ensimmäisen version ja palautekyselyn (liite 1) toimeksiantajalle ennen tapaamista. Palautekysely oli suunnattu toimipaikan kahdeksalle työntekijälle, jotka ovat päivittäin tekemisissä nuorten kanssa. Palautekyselyn tekemiseen oli varattu viikko aikaa.

Kysyimme palautekyselyssä seuraavia asioita:

- minkälaista tietoa valituilla teemoilla ja kysymyksillä saadaan nuoren psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista

- onko teemoja, kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja liian vähän/riittävästi/liian paljon
- mihin kiinnitätte huomiota itsearviointilomakkeen rakenteessa, mitä muutoksia tekisitte
- koetteko että itsearviointilomake on toimiva/tarpeellinen sijoitusprosessin vaiheissa
- miten arvioisitte nuoren valmiuksia vastata itsearviointilomakkeen kysymyksiin
- muita kommentteja ja kehitysideoita.

Palautekyselyn tarkoituksena oli saada asiantuntijapalautetta itsearviointilomakkeen rakenteesta ja käytettävyydestä. Työntekijät ovat mielestämme oikeita henkilöitä antamaan kehittämissideoita ja muutosehdotuksia itsearviointilomakkeeseen, sillä he tuntevat toimipaikan nuoret ja heidän valmiudet tehdä itsearviointia. Työntekijät näkevät myös mitataanko itsearviointilomakkeessa oikeita asioita ja tuottaako se tietoa nuoren hyvinvoinnin osa-alueista juuri heidän tarpeisiinsa. Lomakkeesta oli tarkoitus arvioida sen käytettävyyttä, selkeyttä, ohjeistusta, vastausvaihtoehtoja ja vastaamiseen käytettyä aikaa.

4.5 Itsearviointilomakkeen viimeistely

Sovitussa tapaamisessa paikalla olivat nuorisokodin johtaja ja johtava ohjaaja, joista molemmilla on sosionomin AMK-koulutus sekä nuorten mielenterveystyön täydennyskoulutus. Tapaamisessa kävimme keskustellen läpi itsearviointilomakkeen teemat ja kysymykset. Saimme korjausehdotuksia liittyen rakenteeseen, kysymysten muotoiluun, työntekijöiden ohjeistukseen ja uuden osa-alueen lisäämiseen.

Teimme tarkennukset ja korjaukset itsearviointilomakkeeseen saamamme suullisen palautteen perusteella. Emme voineet hyödyntää kirjallista palautetta itsearviointilomakkeen viimeistelyssä, sillä saimme kirjallisen kyselyn täytettynä vain kolmelta työntekijältä. Näistä kahdelta saimme tapaamisessa saman palautteen

suullisesti. Kirjalliset vastaukset eivät tuottaneet lisää aineistoa saamamme suullisen palautteen lisäksi.

Toimeksiantajan mukaan itsearviointilomaketta oli laajennettava, sillä ensimmäinen versio lomakkeesta oli liian suppea. Nuorille kehitetty itsearviointilomake toimii keskustelun tukena, kun arvioidaan nuoren hyvinvointia. Lisäsimme toimeksiantajan toiveesta lomakkeeseen terveys -teeman, koska se nähdään tärkeänä osana nuoren hyvinvointia kyseisessä toimintaympäristössä. Emme käsittele tässä opinnäytetyössä terveys-teemaa teoriassa tarkemmin vaan keskitymme nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tarkasteluun.

Jokaiseen itsearviointilomakkeen teemaan lisäsimme kysymyksiä esimerkiksi mielialasta, ihmisten kanssa toimimisesta, hoitoon suhtautumisesta, koulunkäynnistä ja arjen toiminnoista. Jaottelimme voimavarat neljän otsikon alle, jotta täyttäminen olisi selkeämpää. Tarkensimme työntekijöiden ohjeistusta ja kirjasimme siihen mahdollisia lisäkysymysesimerkkejä ohjeeseen.

Viimeistellyssä itsearviointilomakkeessa (liite 2) on kolmekymmentä kysymystä yhteensä kolmella A4-sivulla ja lisäksi sivun mittainen ohjeistus työntekijöille lomakkeen täyttämistä ja läpikäynnistä. Viimeistellyssä itsearviointilomakkeessa teemoina ovat perustiedot, terveys, arjen kulku, sosiaaliset suhteet, tunteet ja voimavarat.

Teemoilla pyritään saamaan tietoa seuraavista asioista:

- perustiedot: nimi, täyttöpäivämäärä, sijoituksen muoto ja kesto
- terveys: uni, ruokailu, liikunta, fyysinen kipu, hoitoon suhtautuminen ja lääkitys
- arjen kulku: oman tilanteen ymmärtäminen, ympäristöön sopeutuminen, vapaa-aika, harrastukset, koulunkäynti ja jatko-opiskelu sekä osallistuminen ja toimiminen arjessa
- sosiaaliset suhteet: verkosto, toisten ihmisten huomioiminen, itsetunto, yhteys toisiin ihmisiin, suhtautuminen auktoriteetteihin

- tunteet: luottamus, turvallisuus, tunteiden ilmaisu, vaikuttaminen, nauttiminen, elämän mielekkyyden ja merkityksellisyyden kokeminen
- voimavarat

Viimeistely itsearviointilomake lähetettiin toimeksiantajalle ja toiveena oli saada vielä palautetta lomakkeesta. Palaute ei kuitenkaan enää vaikuttanut itsearviointilomakkeen viimeistelyyn tässä opinnäytetyössä.

5 Pohdinta

5.1 Opinnäytetyön aihevalinta, tarve ja tiedonhaku

Opinnäytetyö kehittämistyönä oli meille alusta saakka selkeä toteutustapa. Kehittämistyön aiheen rajaus oli haastavaa, sillä toimeksiantajalla oli paljon toiveita. Toiveet liittyivät laajoihin aihekokonaisuuksiin, kuten lastensuojelun vaikuttavuuden arviointiin, työn tuloksellisuuteen sekä työn mittaamisen menetelmiin. Yhteisissä keskusteluissa toimeksiantajan kanssa kävi ilmi, että heillä oli tarve työvälineeseen, joka havainnollistaa nuoren edistymistä.

Saimme paljon vapauksia opinnäytetyömme aiheen rajaukseen. Rajaukseen vaikutti kuitenkin vahvasti toimeksiantajan esittämä tarve. Toimeksiantajamme Messi Oy on nuorisokoti, jossa tehtävän työn päätavoitteena on nuoren hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen. Toimeksiantaja toi ilmi, ettei heillä ole käytössään erillistä työvälinettä hyvinvoinnin mittaamiseen. Nämä lähtökohdat osoittivat nuoren hyvinvoinnin mittaamiseen tarkoitetun työvälineen kehittämisen tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Mielestämme nuoren itsearviointilomake työvälineenä vastasi toimeksiantajan tarpeeseen. Lisäksi pitkällä aikavälillä itsearviointilomake tuottaa tietoa työn tuloksista ja vaikuttavuudesta.

Koimme opinnäytetyöprosessin aikana tiedonhaun haasteelliseksi. Aloitimme tiedonhaun perehtymällä aiheeseen liittyviin laajoihin käsitteisiin. Käsitteet olivat hy-

vinvointi, lastensuojelu, nuoruus ja arviointi. Käsitteiden tarkentaminen ainoastaan nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseen ja itsearviointiin vaati paljon yhteistä aikaa lähteiden läpikäyntiin ja juuri meidän työnllemme oleellisen tiedon löytämiseen. Haasteena tiedonhaussa oli myös se, ettei opinnäyte-työmmme aiheesta löytynyt aikaisempia tutkimuksia tai mittareita. Tiedonhaussa törmäsimmme monesti yleiseen hyvinvoinnin mittaamiseen esimerkiksi kouluter-veyskyselyissä sekä masennus- ja päihdemittareissa. Koemme, että hyvinvointiin liittyviä tutkimuksia ja tietoa on paljon, mutta tutkimuksia ei kuitenkaan ole kohdennettu mittamaan nuorten kokemaa hyvinvointia.

5.2 Itsearviointilomakkeen luotettavuus

Työskentelymmme perustui ainoastaan tekemäämmme tiedon hakuun ja toimeksi-antajan asiantuntijatietoon, jota hyödynsimme itsearviointilomakkeen kehittämi- sessä. Pohdimme, onko opiskelija-toimeksiantajayhteistyönä tehty kehittämistyö luotettava. Pyrimme vahvistamaan luotettavuutta aktiivisella yhteydenpidolla toi- meksiantajaan. Kehittämistyöhömmme kuului myös toimipaikan työntekijöiden osallistaminen itsearviointilomakkeen kehittämiseen palautekyselyn avulla. Työntekijöiden asiantuntijatieto tuki kehittämistyötä, mutta työntekijöiden osallis- taminen palautekyselyllä ei ollut riittävää. Esimerkiksi työntekijöiden ryhmähaas- tattelu olisi voinut tuottaa enemmän informaatiota.

Kehittämistyöhömmme ei kuulunut itsearviointilomakkeen testaamista nuorilla. Ko- emme tämän vähentävän itsearviointilomakkeen luotettavuutta, sillä nuoret eivät ole päässeet vaikuttamaan lomakkeen sisältöön. Koska emme testanneet itsear- viointilomakkeen toimivuutta nuorilla, jää nuoren valmiuksien ja motivaation arvi- ointi suhteessa itsearviointilomakkeen tekemiseen työntekijöiden tehtäväksi. Toi- meksiantajan arvion mukaan kehittämämme itsearviointilomake vastaa heidän tarpeeseen ja tuottaa juuri heille tarpeellista tietoa nuorten psyykkisestä ja sosi- aalisesta hyvinvoinnista.

Opinnäytetyössämme korostuu teorian tiedon merkitys, koska se on ollut laajin aiheistomme. Psykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista löytyi paljon tutkimuksia ja kirjallisuutta. Tutkimuksissa ja kirjallisuudessa toistuivat usein samat asiat ja teemat liittyen hyvinvoinnin eri osa-alueisiin, nuoruuteen sekä lastensuojeluun. Valitsimme kehittämistyöhömmä teoriaperustaksi lähteitä, joissa näkyy juuri nämä toistuvat asiat ja teemat. Näiden lähteiden pohjalta pystyimme tekemään kehittämistyötä luotettavasti.

5.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessin ajan olimme oma-aloitteisesti ja aktiivisesti yhteydessä toimeksiantajaan. Pyrimme vastuuttamaan toimeksiantajaa, jotta yhteistyömme olisi molemminpuolista. Teimme työtä toimeksiantajan tarpeeseen, joten heidän osallistuminen ja mielipiteet olivat tärkeitä työmme edistymisen kannalta. Itsearviointilomaketta kehittäminen oli mielenkiintoista ja antoisaa. Saimme itsearviointilomakkeesta pääasiassa hyvää ja rakentavaa palautetta, joka lisäsi motivaatiota työskentelyyn. Positiivisissa ja luottamuksellisissa merkeissä toteutunut yhteistyö toimeksiantajan kanssa on vahvistanut meidän ammatillista itseluottamusta.

Haastavinta opinnäytetyöprosessin aikana oli raportointi. Teoriaosuuksien täsmentäminen juuri meidän työhömmä tapahtui hitaasti ja vaati pitkäjänteisyyttä. Saadun palautteen perusteella raportin rakenne ja sisällöt muutuivat moneen kertaan. Raportoinnin aikana opimme nostamaan esille laajasta tietoperustasta tärkeimmät ja oleellisimmat asiat meidän aiheeseemme liittyen. Oleellisen tiedon poimimista auttoivat lastensuojelun ja perhetyön syventävät opinnot sekä lastensuojeluyksiköissä tehdyt harjoittelut. Emme voineet käyttää kaikkea löytäämämme tietoa tässä opinnäytetyössä, mutta teoriaan perehtyminen on lisännyt meidän tietämystä esimerkiksi kehittämistyöstä ja lastensuojelusta.

Opinnäytetyöprosessin toteuttaminen vaati meiltä paljon suunnittelua ja joustoa esimerkiksi ajankäytön suhteen. Yhteisen työskentelyajan löytäminen oli vaikeaa ja koko prosessin ajan olimme epävarmoja siitä oimmeko käyttäneet työskente-

lyyn riittävästi aikaa. Pohdimme jälkeinpäin, olisimmeko kuitenkin motivoituneet työskentelemään eri tavalla, jos yhteistä aikaa olisi ollut enemmän. Näimme opinnäytetyön yhtenä oppimistehtävänä, joka tukee ammatillista kasvuamme ja lisää tietämystämme aiheesta. Pitkän prosessin hahmottaminen oli meille vaikeaa ja ajoittain emme ymmärtäneet työn laajuutta. Koemme kuitenkin, että työskentelymme oli tavoitteellista ja opinnäytetyön ohjaus vei työtämme oikeaan suuntaan. Opinnäytetyöprosessimme työskentely perustui kehittämistyön prosessiin. Emme edenneet tietoisesti kehittämistyönprosessin vaiheiden mukaan vaan vaiheet ovat menneet rinnakkain ja vasta työskentelyn loppuvaiheessa hahmotimme kokonaisuuden. Kokonaisuuden hahmottaminen selkeytti opinnäytetyöprosessimme viimeistelyä.

5.4 Jatkokehittämisideat

Kehittämistyömme aikana sekä meiltä että toimeksiantajalta tuli useita jatkokehittämisideoita liittyen nuoren psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseen. Nuoren itsearviointilomakkeen rinnalle voisi kehittää vastaavan lomakkeen työntekijöille. Työntekijöiden lomakkeen tarkoituksena olisi arvioida nuoren psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia työntekijän näkökulmasta. Yksi kehittämisidea oli myös itsearviointilomakkeen tuottaman tiedon kirjaaminen sähköiseen muotoon. Hyvinvoinnin seuranta sähköisessä muodossa havainnollistaa hyvinvoinnin muutoksia konkreettisemmin ja tuottaa myös tietoa tehdystä työstä päätäville tahoille. Jatkokehitettyä ja testattua itsearviointilomaketta voisi hyödyntää myös muissa lastensuojeluyksiköissä. Itsearviointilomakkeen jatkokehittämisessä ja testaamisessa tulisi osallistaa nuoria.

Lähteet

- Aalberg, V. & Siimes, A. M. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen P., Nurmi, J., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY, 124–132.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Bardy, M. 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 49–78.
- Ellonen, N. & Korkiamäki, R. 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: PS-kustannus, 221–250.
- Eloranta, S. 2000. Kehityskeskustelu vanhempien näkökulmasta. Teoksessa: Vuorinen, J. (toim.). 2007. Arviointi ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta. Jyväskylä: PS-kustannus, 64–85.
- Vuorio, E. 2005. Määritelmiä ja mittareita – hyvinvoinnin monialaista palapeliä hahmottamassa. Teoksessa: Hautala, T, Nenonen, S. & Tanskanen I. (toim.) 2005. Näkökulmia hyvinvointiin 4. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. Raportteja 32, 6–21.
- Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Hongisto, A. 2000. Arvioinnin ja oppimisen dialogi. Teoksessa: Vuorinen, J. (toim.). 2007. Arviointi ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta. Jyväskylä: PS-kustannus, 86–116.
- Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 117–132.
- Kandolin, I, Purola, M & Sallinen, M. 2007. Elämisen rytmi. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00004. 2.9.2014
- Kananoja, A., Niiranen, V. & Jokiranta, H. 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Juva: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2001. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.
- Messi Oy. 2014. Kuntouttava lastensuojeluyksikkö. <http://messioy.fi/>. 11.9.2014.
- Myllyniemi, R. & Tontti, J. 2006. Tuottoa sosiaaliselle alkupääomalle – lapsuuden kasvatusta ja aikuisiän tunteet. Teoksessa: Järventie, I., Lähde, M. & Paavonen J. (toim.). 2006. Lapsuus ja kasvuympäristöt – tutkimuksen kuvia. Helsinki: Yliopistopaino, 142–163.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Räikkönen, O. & Särkkinen, S. 2013. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. <http://www.slideshare.net/THLfi/lasten-hyvinvoinnin-kansalliset-indikaattorit-ehdotus-sotkanettulkeille20130405-26134917>. 26.9.2014
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

- Simpura, J. 2002. Sosiaalista pääomaa mittaamassa. Teoksessa: Ruuskanen, P. (toim.). 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: PS-kustannus, 200–222.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Terveys 2015 -kansanterveysohjelman VÄLIARVIOINTI. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2012:4.
- Vornanen, R. 2001. Lasten hyvinvointi. Teoksessa: Törrönen, M. (toim.) 2001. Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Pelastakaa Lapset – Rädda Barden, 20–39.
- World Health Organization (WHO). 2005. Promoting Mental Health.
http://www.who.int/mental_health/evidence/MH_Promotion_Book.pdf.
23.9.2014

Kysely työntekijöille

Hei,

tässä olisi kysymyksiä liittyen itsearviointilomakkeeseen. Käytämme saatuja vastauksia opinnäytetyön aineistona. Toivoisimme kaikilta Messi Oy:n työntekijöiltä asiantuntijapalautetta ja kehittämideoita lomakkeesta 24.9. mennessä kahdesta näkökulmasta: onko se toimiva työntekijöiden työväline arvioinnin tukena ja onko se riittävän selkeä nuoren täytettäväksi.

1. Minkälaista tietoa valituilla teemoilla, kysymyksillä ja vastausvaihtoehdoilla saadaan nuoren psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista?

---

2. Onko teemoja, kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja liian vähän/riittävästi/liian paljon?

3. Mihin kiinnitätte huomiota itsearviointilomakkeen rakenteessa? Mitä muutoksia tekisitte?

---

4. Koetteko, että itsearviointilomake on toimiva/tarpeellinen sijoitusprosessin eri vaiheissa?

---

5. Miten arvioisitte nuoren valmiuksia vastata itsearviointilomakkeen kysymyksiin?

---

6. Muita kommentteja ja kehitysideoita

Kiitos vastauksistanne! ☺

Terveisin Niina ja Noora

ITSEARVIOINTILOMAKE**PERUSTIEDOT**

Nimi: _____

Päivämäärä: _____

Sijoitusmuoto

- avohuolto
 huostaanotto
 kiireellinen sijoitus

Sijoituksen kesto

- alle 3 kuukautta
 3–6 kuukautta
 6–12 kuukautta
 yli vuosi

TERVEYS

1. Saan riittävästi 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 liian vähän unta.

---

2. Ruokailut auttavat 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 eivät auta minua jaksamaan.

3. Liikunta vapaa-ajalla on minulle tärkeää 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei lainkaan tärkeää.

4. Tunnen fyysistä kipua usein 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 harvoin.

---

5. Minun on helppo hyväksyä 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 vaikea hyväksyä hoitoni tarkoitus.

---

6. Käyttämäni lääkitys helpottaa paljon 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei helpota lainkaan oloani.

ARJEN KULKU

7. Minulle asuminen Messissä on hyvä 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei lainkaan hyvä asia.

8. Minun on helppo noudattaa 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 vaikea noudattaa Messin päivärytmiä ja sääntöjä.

9. Minulla on vapaa-aikaa itselle ja harrastuksille paljon 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei lainkaan.

10. Koulunkäynti on minulle tärkeää 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei lainkaan tärkeää.

---

11. Olen suunnitellut 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 en ole suunnitellut jatko-opiskelua.

---

12. Osallistun arjen toimintoihin mielelläni 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 vastahakoisesti.
(siivoaminen, ruuanlaitto, pyykinpesu, pihatyöt)

13. Pystyn toimimaan arjen toiminnoissa itsenäisesti 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ohjatusti.

SOSIAALISET SUHTEET

14. Voin halutessani keskustella tai pyytää apua (pisteitä 1–10, 1=en lainkaan ja 10=aina)

perheeltäni	
ystäviltäni	
Messin työntekijöiltä	
tyttö/poikaystävältä	

15. Pyrin huomioimaan muita ihmisiä aina 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 en koskaan.

16. Muiden ihmisten mielipiteet vaikuttavat merkittävästi 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei lainkaan tekemiini päätöksiin.

17. Koen oloni itsevarmaksi 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 epävarmaksi muiden ihmisten seurassa.

18. Haluan koko ajan 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 en koskaan olla tekemisissä muiden ihmisten kanssa.

19. Minun on helppo 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 vaikea ymmärtää hoidostani vastaavien henkilöiden mielipiteitä.

20. Hoidostani vastaavien henkilöiden tekemät päätökset ovat minulle hyväksi 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 eivät ole minulle hyväksi.

---

21. Kyseenalaistan usein 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 harvoin aikuisten ohjeita.

TUNTEET

22. Ympäriilläni olevat aikuiset ovat luotettavia 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 eivät ole luotettavia.

23. Mielestäni Messi on turvallinen 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei ole turvallinen paikka asua.

24. Näytän tunteeni usein 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 en lainkaan.

---

25. Mieleni otetaan huomioon minua koskevissa asioissa aina 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei koskaan.

26. Koen voivani vaikuttaa omaan elämäni paljon 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 en lainkaan.

---

27. Osaan nauttia arkisista asioista usein 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 en koskaan.

28. Koen elämäni mielekkääksi 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 epämieliseksi.

29. Koen, että tekemisilläni on merkitystä paljon 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ei lainkaan.

VOIMAVARAT

30. Minua auttavat jaksamaan (rastita kohdat)

sosiaaliset suhteet

- vanhemmat
- isovanhemmat
- sisarukset
- ystävät
- tyttö/poikaystävä
- kannustus/kehu

hoito

- Messin työntekijät
- omaohjaaja
- sosiaalityöntekijä
- muu viranomainen: _____
- lääkitys
- terapia

harrastukset ja vapaa-aika

- harrastus
- lemmikki
- puhelin
- lukeminen
- tietokone
- musiikki

arki

- päivärytmi
- nukkuminen
- ruoka
- liikunta
- koulu
- onnistumisen kokemukset

Ohjaajat

OHJEET ITSEARVIOINNIN TEKEMISEEN

Itsearviointin tavoitteena on mitata nuoren subjektiivista hyvinvointia ja sen kehittymistä/muutoksia. Lomaketta käytetään sijoituksen eri vaiheissa arvioinnin välineenä. Itsearviointi koostuu viidestä osa-alueesta: perustiedot, terveys, arjen kulku, sosiaaliset suhteet, tunteet ja voimavarat. Nuoren tehtävänä on arvioida väliltä 1–10 omaa sen hetkistä kokemustaan kysytyistä aiheista. Poikkeuksena kysymys 5, jossa nuori pisteyttää jokaisen vaihtoehdon erikseen.

Ohjaaja osallistuu itsearviointin tekemiseen opastamalla nuorta sen täyttämässä. Itsearviointin tekemisen jälkeen on varattava aikaa keskustelulle ja arvioinnin läpikäynnille yhdessä nuoren kanssa. Ohjaaja arvioi, mitkä osa-alueet vaativat keskustelua ja lisäkysymyksiä. Ohjaajan on huomioitava, mitkä asiat vaativat kehittymistä kunkin nuoren kohdalla. Kehittymistä voi seurata, kun nuori on tehnyt useamman itsearviointin. Ohjaajan tehtävänä ei ole laskea pistemääriä yhteen vaan huomioida jokaisessa kysymyksessä erikseen nuoren antama arvio.

Keskustelun aikana ohjaaja esittää nuorelle tarvittaessa lisäkysymyksiä, joista muutama esimerkki alla. Nuoren sijoituksen vaiheesta riippuen ohjaaja soveltaa lisäkysymyksiä yksilöidysti. Osassa kysymyksiä on varattu tilaa nuoren muistiinpanoille ja ohjaajan merkinnöille. Tarvittaessa kirjaukseen kannattaa varata muistiinpanovälineitä.

Lisäkysymyksiä tarvittaessa (kysymyskohdat numeroitu itsearviointilomakkeen mukaan)

1. Mikä on riittävä uni? Mistä johtuu liian vähäinen uni? Miten voi vaikuttaa unen määrän lisäämiseen?
4. Missä kipu tuntuu? Kuinka usein kipuja on? Onko kipuja aikaisemmin huomioitu?
5. Mitä nuori ymmärtää hoidoksi? Mitkä ovat hoidon tavoitteet?
10. Mikä motivoi/ei motivoi koulunkäyntiin?
11. Mitä on suunnitellut? Jos ei ole suunnitellut, niin miksi ei?
14. Minkälaista apua pyytää keneltäkin?
- 16., 18. & 21. Ohjaajan arvioitava ääripäiden vastauksissa vaikuttavatko ne negatiivisesti nuoren hyvinvointiin. Tässä kysymyksessä ei ole ns. positiivista/negatiivista vastausta.
20. Miksi päätökset ovat/eivät ole hyväksi?
24. Mitkä tunteet on helppo näyttää? Miten ilmaisee tunteet?
26. Mihin asioihin voi vaikuttaa? Millä tavalla? Mitä muutosta haluaisi?
28. Mitkä asiat vaikuttavat mielekkyyden/epämielekkyyden kokemukseen?